

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ШУЛЬЦЕ СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.011.3-051:615.8 (043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО СОЦІАЛЬНОЇ
АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ З ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Мисів Володимир Михайлович,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, доцент кафедри фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Бєлікова Наталія Олександрівна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, завідувач кафедри теорії фізичного
виховання, фітнесу та рекреації;

доктор педагогічних наук, доцент
Міхеєнко Олександр Іванович,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка, доцент кафедри здоров'я людини та
фізичної реабілітації.

Захист відбудеться 30 січня 2017 року о 13.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 28 грудня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одне з провідних завдань у розвинутих країнах, у тому числі в Україні, є забезпечення оптимальних умов для життєдіяльності осіб з обмеженими функціями взагалі та дітей з церебральним паралічем зокрема. Так, у статті 35 Закону «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005) зазначається, що для відновлення та компенсації втрачених функцій організму, досягнення фізичної самостійності й активності, покращення фізичного стану життєдіяльності людини з обмеженими функціями використовується фізична реабілітація. У галузі практичної медицини, зокрема хірургії, ортопедії, медикаментозного лікування, фізіо-, рефлексо-, психо-, мануальної терапії, лікувальної фізичної культури, масажу як провідний засіб реабілітації є адаптивне фізичне виховання (С. Бортфельд, В. Козьявкін). Адаптивне фізичне виховання — новий напрям у системі освіти і науки, що вивчає аспекти фізичного виховання людей, які мають в результаті захворювань або травм різні стійкі порушення життєво важливих функцій організму і обмеження фізичних можливостей (Г. Єдинак, Р. Чудна). Систематичність і неперервність реалізації адаптивного фізичного виховання у поєднанні із зусиллями сім'ї та установ різного відомчого підпорядкування є ефективним напрямом розв'язання означеної наукової проблеми.

Водночас встановлено (П. Волошин, Н. Гойда, Т. Данілова, В. Мартинюк, Р. Моїсеєнко), що заходи соціальної адаптації осіб із обмеженими функціями не передбачають самостійну оздоровчу діяльність, а це додатково актуалізує проблему підготовки фахівців із фізичної реабілітації. Теоретико-методичні засади професійної підготовки педагогічних кадрів досліджувались у різних аспектах вітчизняними вченими (Є. Барбіна, О. Біда, І. Богданова, Р. Гуревич, В. Кузь, Е. Карпова, З. Курлянд, О. Кучерявий, А. Линенко, В. Луговий, Р. Хмелюк, Л. Хомич, В. Чайка, М. Чобітько, Г. Яворська та ін.).

Щодо підготовки майбутніх фахівців із адаптивного фізичного виховання та реабілітації, то досліджень у цьому напрямі значно менше (Г. Бабушкін, Н. Белікова, А. Барабанов, В. Завацький, В. Каргаполов, А. Кузьмін, О. Міхеєнко, О. Петунін, Л. Сущенко), так само, як і досліджень, спрямованих на формування особистості таких студентів (Н. Зубанова, М. Кричфалуший), а також їх готовності до професійної діяльності (Л. Ареф'єва, В. Байдак, Л. Безкоровайна, Л. Демінська, Л. Іванова, Р. Карпюк, Ю. Коваленко, В. Наумчук, О. Тимошенко) та визначення оптимальної структури й ефективного змісту професійної підготовки (Ю. Железняк, Л. Ільїна, Н. Лупандіна та ін.).

Значною кількістю дослідників (Б. Ашмарін, А. Бобкін, Ю. Железняк, Г. Калашніков, Т. Круцевич, Н. Лупандіна, Л. Матвєєв, А. Меркуріс, Б. Шиян та ін.) розкрито ефективні підходи, засоби і методи викладання провідної на факультеті фізичного виховання навчальної дисципліни, а саме «Теорія і методика фізичного виховання». Водночас, проблема формування знань про соціальну адаптацію дітей з церебральним паралічем у питаннях з «Теорії і методики адаптивної

фізичної культури» у майбутніх фахівців із фізичної реабілітації дотепер залишається маловивченою. Повною мірою це стосується одного з напрямів означеної проблеми, а саме підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем у процесі фізичного виховання. У зв'язку з цим виокремлюється низка *суперечностей*, які необхідно розв'язати в процесі підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації, зокрема між:

– потенційними можливостями вищого навчального закладу в забезпеченні якісної підготовки студентів до здійснення соціальної адаптації дітей із церебральним паралічем та відсутністю змісту відповідної підготовки;

– значними дидактичними можливостями фізичного виховання як одного з провідних засобів соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем та несформованістю системи підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до ефективного вирішення означеного завдання.

Вищезазначене зумовило вибір теми дисертаційної роботи *«Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні і методичні основи соціально-педагогічної діяльності і соціально-педагогічної освіти» (РК №0109U002310). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 28.02.2012 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 28.01.2014 р.).

Об'єкт дослідження — професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації на факультеті фізичного виховання у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження — соціальна адаптація дітей із церебральним паралічем як компонент професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації на факультеті фізичного виховання.

Мета дослідження — розробити систему підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем та експериментально перевірити її ефективність.

Ураховуючи мету, визначено такі **завдання дослідження**:

1. Систематизувати й узагальнити теоретико-емпіричні дані щодо підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

2. Визначити компоненти, критерії, показники й рівні готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

3. Змодельовати систему підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

4. Експериментально перевірити ефективність змодельованої системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

Вирішення поставлених завдань забезпечено використанням комплексу адекватних **методів дослідження**, зокрема: *на теоретичних рівні* — аналізу, синтезу, дедукції, систематизації й узагальнення інформації психолого-педагогічної літератури (для визначення сутності основних понять дослідження, структури і змісту процесу соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем), теоретичного моделювання (для розроблення системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до вирішення означеного завдання у процесі професійної діяльності); *на емпіричному рівні* — діагностичні, а саме анкетування, бесіда, тестування; обсерваційні — спостереження, самооцінка; експериментальні — констатувальний і формувальний педагогічні експерименти; математичної статистики (для кількісної обробки даних і забезпечення достовірності результатів педагогічних експериментів).

Експериментальною базою дослідження були факультети фізичного виховання чотирьох вищих навчальних закладів (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка) та навчально-реабілітаційні центри для школярів із церебральним паралічем (Івано-Франківський, Кам'янець-Подільський), у яких студенти дослідних груп вирішували поставлені завдання. Усього дослідженням було охоплено 177 студентів, 47 викладачів зазначених вищих навчальних закладів, 127 чинних фахівців із фізичної реабілітації, які здійснюють професійну діяльність у різних областях України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше*:

— змодельовано з позиції системно-середовищного, компетентнісного підходів та експериментально перевірено систему підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем, складниками якої є: мета; завдання; принципи (навчально-дидактичні й специфічні); засоби, методи, форми реалізації спецкурсу «Соціальна адаптація школярів з церебральним паралічем», педагогічних та реабілітаційних практик, консультативних семінарів й інших дисциплін в рамках навчального процесу; педагогічні умови; контроль мотиваційного, змістового, процесуального, результативного компонентів за визначеними критеріями (мотиваційно-ціннісним, когнітивно-інформаційним, продуктивно-коригувальним), показниками й рівнями (початковим, середнім, високим) готовності здійснювати досліджуваний вид діяльності;

– обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем на факультеті фізичного виховання у вищому навчальному закладі, як складової змодельованої системи, а саме: створення на заняттях спецкурсу емоційно-забарвленого освітнього середовища і предметно-розвивального на заняттях з інших дисциплін; спрямованість студентів на творчу самореалізацію, що стимулюється об'єктивним оцінюванням результатів навчання; націленість студентів на самооцінку результатів вибору засобів фізичного виховання та її зіставлення з експертною; використання сучасних інформаційних засобів передачі, одержання навчальної інформації і під час підготовки до занять.

Уточнено сутність понять «соціальна адаптація дітей з церебральним паралічем», «підготовка майбутнього фахівця з фізичної реабілітації до соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем» і дані про стан сформованості у студентів готовності вирішувати таке завдання під час майбутньої професійної діяльності.

Набули подальшого розвитку зміст, методи, форми підготовки на факультеті фізичного виховання вищого навчального закладу майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до вирішення завдання соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх використанні у практиці роботи факультетів фізичного виховання вищих навчальних закладів і навчально-реабілітаційних центрів для осіб із церебральним паралічем, зокрема методика реалізації змодельованої системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем. При цьому, використання одержаних результатів забезпечує підвищення рівня науково-теоретичних і методичних знань таких студентів, формування в них умінь моделювати зміст та реалізовувати його у різних формах фізичного виховання під час роботи в спеціальних навчальних закладах, навчально-реабілітаційних центрах. Результати дослідження також можуть бути використаними під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін у системі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-15/03/1721 від 26.10.2015 р.), Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка (довідка № 40 від 15.10.2015 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 84 від 27.10.2015 р.), Івано-Франківського навчально-реабілітаційного центру, Кам'янець-Подільського багатопрофільного навчально-реабілітаційного центру (довідка № 180 від 26.10.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати отримані автором самостійно.

У роботах, опублікованих у співавторстві, особистим внеском здобувача є: [8] – визначено значення фізичного виховання у соціальній адаптації дітей з церебральним паралічем; [9] – здійснено теоретичний аналіз соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем як соціальної проблеми. Ідеї співавторів у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Одержані під час дослідження результати було оприлюднено на:

– міжнародних науково-практичних конференціях — «Актуальні проблеми розвитку «Спорту для всіх»: досвід, досягнення, тенденції» (Тернопіль, 2012), «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» (Луцьк, 2012);

– всеукраїнських науково-практичних конференціях із міжнародною участю — «До 190-річчя від дня народження К.Д. Ушинського» (Чернігів, 2013), «Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти» (Кам'янець-Подільський, 2011, 2012, 2013, 2014);

– регіональних науково-практичних конференціях — «Науково-практична конференція молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка» (м. Кам'янець-Подільський, 2011, 2012, 2013, 2014);

– звітних наукових конференціях інституту педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2011, 2012, 2013, 2014).

Публікації. Основні наукові положення та результати дослідження висвітлено в 11 публікаціях, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті в закордонних наукових періодичних виданнях, 5 – в інших виданнях та матеріалах наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації 247 сторінки, з них 178 сторінок – основний текст. Робота містить 24 таблиці, 5 рисунків, 11 додатків і перелік використаних літературних джерел, що налічує 259 найменувань, з них 61 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів і особистий внесок здобувача; подано інформацію про апробацію результатів дослідження і публікації за темою дисертації.

У першому розділі **«Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації дітей з церебральним паралічем як педагогічна проблема»** подано результати, одержані під час першого (аналітико-пошукового, січень – серпень 2011 року) етапу дослідження, що передбачав вивчення літературних джерел із питань психолого-педагогічних основ формування

готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації дітей із церебральним паралічем (ЦП). Зокрема, було встановлено, що створення оптимальних умов для життєдіяльності осіб із обмеженими функціями взагалі та церебральним паралічем зокрема на сучасному етапі є проблемою національного значення, а відтак потребує пріоритетного розв'язання. Один з напрямів створення означених умов пов'язаний із соціальною адаптацією — процесом приведення параметрів різних характеристик кожної дитини з обмеженими функціями відповідно до визначених суспільством норм і цінностей (Т. Коваленко). Зумовлено це зазначеними особливостями певних функцій, а також дієвістю в їх компенсації і реабілітації такого засобу, як фізична реабілітація. Здійснюється остання відповідно до індивідуальної програми, що розробляється на підставі обстеження та визначає рухову активність (комплекс фізичних вправ і рекомендацій щодо їх послідовності, дозування, тривалості) для ефективного вирішення таких важливих завдань, як поліпшення діяльності систем організму, координації вправності рухів, відновлення фізичної працездатності, підтримання нормального рівня життєдіяльності (Закон «Про реабілітацію інвалідів в Україні»). Водночас встановлено, що в аспекті такого виду рухової активності дітей із ЦП, як фізичне виховання, відповідні норми та зміст відображені у чинній програмі (Фізична культура. Програма для загальноосвітніх закладів, 2011). При цьому зміст фізичного виховання значною мірою визначають біологічні та соціальні чинники: в першому випадку рухову активність розглядають у контексті невід'ємної умови існування всього живого, в другому — як один із найефективніших засобів покращення здоров'я (соматичного, психічного, соціального), а також результатів навчальної діяльності, фізичної підготовленості, відновлення загальної фізичної і розумової працездатності школярів із ЦП (Г. Єдинак).

Зазначене засвідчує важливість і необхідність використання рухової активності для соціальної адаптації дітей із ЦП під час їхнього навчання у спеціальному чи звичайному загальноосвітньому навчальному закладі, а також місце у цьому процесі фахівця з фізичної реабілітації. Водночас, у зв'язку з останнім виявлено недостатність даних у аспекті розв'язання проблеми підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП. Так, наявні дані засвідчують, що формування необхідного рівня готовності майбутніх фахівців до такого виду діяльності може відбутися за умови визначення структури і розроблення системи відповідної підготовки, а також її педагогічних умов та підходів до реалізації із залученням комплексу сучасних засобів передачі й одержання необхідної інформації (В. Каргаполов, А. Кузьмін, О. Міхеєнко).

Інші дані свідчать, що освітній процес майбутніх фахівців з фізичної реабілітації повинен передбачати: взаємодію його суб'єктів, що є міжособистісною, за характером — розвивальною, а також яка опосередковує вплив актуальних стимулів на особистість і забезпечує її діяльність у

контексті освітнього процесу (соціально-комунікаційний компонент); адекватну й оптимальну організацію означеної розвивальної діяльності суб'єктів освітнього процесу (психолого-дидактичний компонент); вплив комплексу засобів, методів та актуалізованих мотивів і ситуативних чинників для посилення мотивації до навчальної діяльності певної спрямованості (пізнавально-мотиваційний компонент) (Н. Белікова).

Урахуванням результатів досліджень Л. Ареф'євої, Л. Демінської, Р. Карпюка, О. Тимошенко конкретизовано, що готовність майбутнього фахівця з фізичної реабілітації до соціальної адаптації дітей із ЦП необхідно розглядати як його інтегративну якість. Засвідчують готовність таких фахівців високий рівень теоретичних і дидактико-методичних знань, організаційно-педагогічних, діагностико-прогностичних умінь та позитивне емоційно-ціннісне ставлення до певного виду діяльності.

Щодо компонентів готовності до досліджуваного виду діяльності, то такими є мотиваційний, змістовий, процесуальний і результативний (Н. Белікова, Н. Зубанова, М. Кричфалуший). Водночас, важливим є виокремлення критеріїв і відповідних їм показників, адже вони забезпечують визначення стану готовності студента до здійснення досліджуваного виду професійної діяльності. На підставі узагальнення результатів багатьох дослідників виокремлено такі критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, продуктивно-коригувальний (Р. Карпюк, О. Петунін та ін.). Показники кожного із зазначених критеріїв визначено із врахуванням специфіки досліджуваного виду діяльності, а також особливостей, якими відзначаються учні з обмеженими функціями взагалі та внаслідок захворювання ЦП зокрема (С. Євсєєв, Г. Єдинак).

Результати аналізу навчальних програм, змістом яких є професійна і практична підготовка, а також певною мірою емпіричний досвід, засвідчили відсутність необхідних передумов для формування у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації готовності до соціальної адаптації школярів із ЦП. Зазначене вказує на необхідність розв'язання цієї наукової проблеми, а відтак — проведення відповідних досліджень.

У другому розділі **«Стан підготовленості майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем»** охарактеризовано методи, організацію та подано результати вирішення другого і третього завдань дослідження. Останнє відбувалося на другому етапі дослідження (діагностико-емпіричному, вересень 2011 – травень 2012 років), що передбачав проведення констатувального експерименту, спрямованого на визначення: стану підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здійснення соціальної адаптації школярів із ЦП; готовності таких студентів, а також чинних фахівців до реалізації такого виду діяльності; ставлення викладачів, які здійснюють підготовку цих студентів, до ідеї формувати їх готовність до соціальної адаптації школярів із ЦП. На цьому етапі було задіяно 127

чинних фахівців із фізичної реабілітації, які здійснюють професійну діяльність у різних областях України, 149 студентів і 47 викладачів вищих навчальних закладів, що були базою для проведення дослідження.

Аналіз чинними фахівцями з фізичної реабілітації процесу підготовки у вищих навчальних закладах із позицій формування знань й умінь студентів, що необхідні для успішної професійної діяльності, виявив таке. На думку 95,5 % таких респондентів здійснення соціальної адаптації школярів із ЦП посідає важливе місце у досягненні мети навчально-виховного процесу. При цьому, рівень своїх знань й умінь 51,9 % респондентів оцінили як задовільний, 37,8 % — як незадовільний, а високим рівнем не відзначався жоден. Водночас було встановлено, що у практичній діяльності чинні фахівці з фізичної реабілітації здійснюють соціальну адаптацію школярів із ЦП епізодично, з недостатньою ефективністю, а основна причина такого результату — їхня непідготовленість до цього виду діяльності. Вирішення проблеми респонденти вбачають у впровадженні комплексу заходів: створення необхідної методичної, матеріальної бази у спеціальному (загальноосвітньому) навчальному закладі; вдосконалення змісту підготовки майбутніх фахівців до забезпечення соціальної адаптації школярів із ЦП; перегляд змісту післядипломної освіти.

Анкетне опитування викладачів факультетів фізичного виховання виявило, що тільки 18,5 % таких респондентів фрагментарно надає студентам певну інформацію про шляхи, засоби, методи соціальної адаптації школярів із ЦП, 22,2 % — розглядає останню як аспект їх майбутньої професійної діяльності, хоча 88,9 % із усіх позитивно сприймає ідею такої підготовки студентів під час навчання. Відзначено, що професійна діяльність викладачів вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, у питанні, що розглядається, не відповідає сучасним тенденціям та констатується суперечністю. Викладачі одним із провідних завдань навчально-виховного процесу школярів із ЦП визнають їх соціальну адаптацію, у зв'язку з цим — необхідність формування в майбутніх фахівців з фізичної реабілітації відповідних знань й умінь, але, з іншого боку, не приділяють належної уваги вирішенню цього завдання. Одна з причин виявленої ситуації — відсутність інтересу й потреби у самовдосконаленні в питаннях, пов'язаних зі сприянням в інтеграції дітей з ЦП у життя суспільства як повноцінних учасників цього процесу.

Встановлено, що 65,3 % майбутніх фахівців з фізичної реабілітації усвідомлює важливість і необхідність вирішення завдання із соціальної адаптації дітей із ЦП під час занять фізичними вправами, 77,9 % — доцільність і навіть необхідність використовувати в комплексі різні засоби адаптивної фізичної культури у професійній діяльності з дітьми із ЦП. Водночас, 80,7 % таких респондентів відзначає потребу набуття знання й уміння, пов'язані з реалізацією міждисциплінарних зв'язків під час занять фізичними вправами, 77,6 % — виявляє інтерес до

оволодіння зазначеними видами діяльності, а 82,1 % — позитивно сприймає ідею відповідної спеціальної підготовки.

Значною мірою такий результат зумовлений тим, що тільки п'ята частина респондентів має певні початкові знання й уявлення про соціальну адаптацію школярів із ЦП, адже тільки 24,6 % правильно відповіли на питання, пов'язане із сутністю соціальної адаптації, не змогло відповісти – 55,8 %. Такі дані свідчать, що після вивчення навчальних дисциплін, змістом яких передбачена фрагментарна інформація про соціальну адаптацію дітей із ЦП, у 75,4 % респондентів не відбулося формування цілісної картини про її забезпечення таким дітям у спеціальному або загальноосвітньому навчальному закладі. І тільки кожний десятий відзначався сформованістю лише окремих умінь у означеному виді діяльності.

Одну з провідних причин одержаного результату пов'язували з відсутністю в навчальних планах дисциплін, зміст яких сприяє формуванню компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вирішенні завдань із соціальної адаптації школярів з ЦП під час навчання у спеціальному чи загальноосвітньому навчальному закладі.

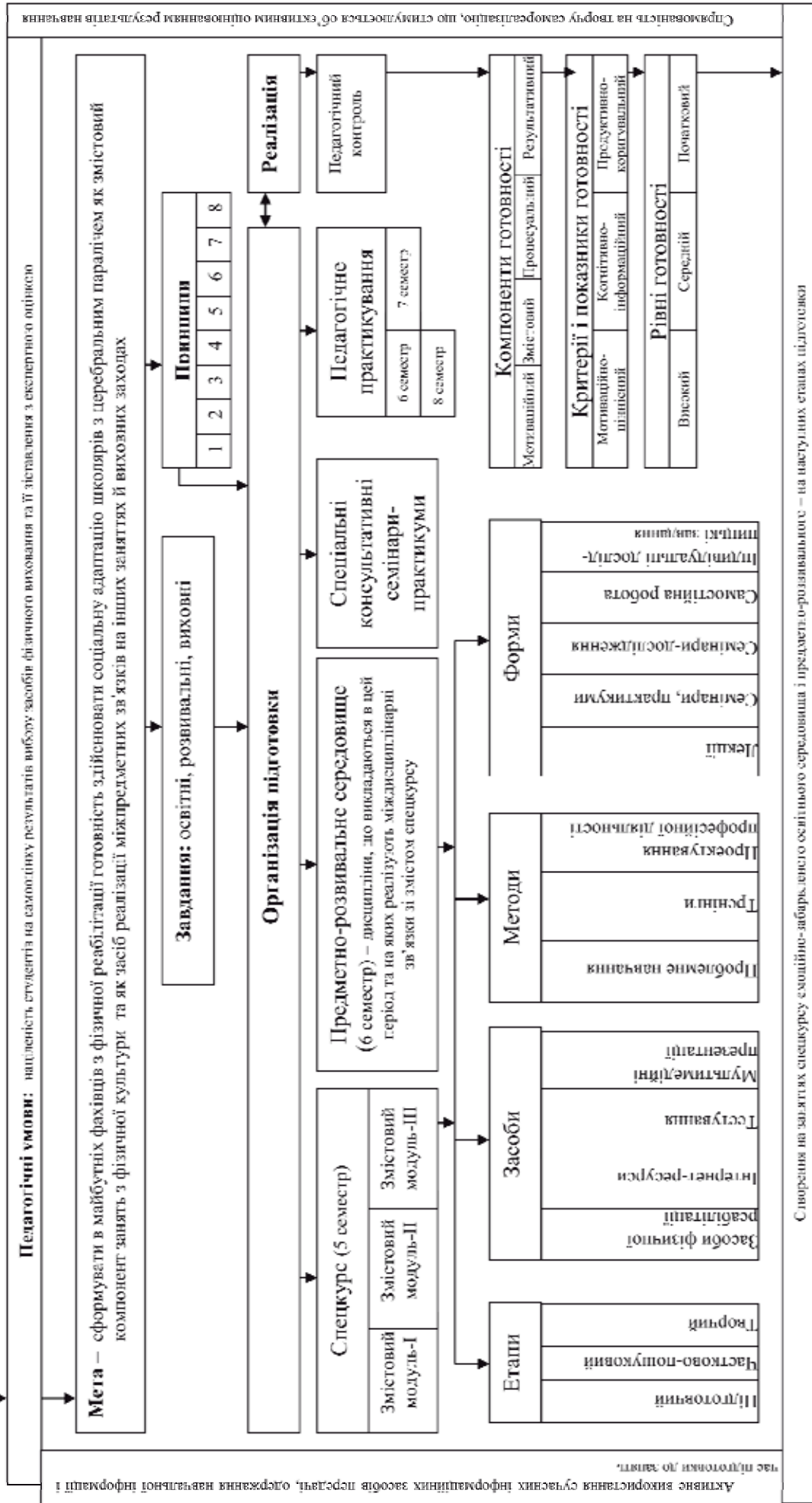
Отже, результати констатувального експерименту підтвердили необхідність здійснення у вищому навчальному закладі цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП.

У третьому розділі **«Формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем»** обґрунтовано зміст складників змодельованої системи (рис. 1) та експериментально перевірено її ефективність. Для цього *на третьому етапі* (формульованому, червень 2012 – червень 2014 років) реалізовано двоетапний формувальний експеримент за участю 53 студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які навчалися за спеціальністю 6.010203 «Здоров'я людини»; 28 з них увійшли до складу експериментальної (ЕГ) групи, інші 25 — до складу контрольної групи (КГ). Основна відмінність між дослідними групами полягала у тому, що в ЕГ використовували змодельовану систему підготовки, у КГ — систему, що не містила експериментального чинника.

Засадничими при моделюванні системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП були системно-середовищний і компетентнісний підходи (Ю. Бойчук, П. Джуринський, Є. Захаріна). Водночас ураховано результати досліджень Н. Белікової, І. Поташнюк, Г. Мешко щодо складників системи, якими були: мета, завдання, принципи, організація підготовки (використані види, форми, засоби й методи), а також педагогічні умови й контроль, що містив компоненти, критерії і рівні готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП під час професійної діяльності у спеціальному або загальноосвітньому навчальному закладі. При цьому, було виконано вимоги загально-дидактичних принципів (наочності, доступності, свідомості й активності) і специфічних (вибору

індивідуальної освітньої траєкторії, освітньої рефлексії, органічної єдності теоретичної і практичної підготовки, врахування індивідуальних можливостей студентів, їх взаємодії з викладачем під час навчального процесу).

Зовнішній чинник – потреба суспільства у висококваліфікованих фахівцях з фізичної реабілітації

Готовність майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем

Рис. 1 Модель системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здійснення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем

П р и м і т к а. Принципи: 1 – науковості, 2 – доступності, 3 – свідомості й активності, 4 – вибору індивідуальної освітньої траєкторії, 5 – освітньої рефлексії, 6 – органічної єдності теоретичної і практичної підготовки, 7 – врахування індивідуальних можливостей студентів, 8 – взаємодії викладача і студента у навчальному процесі.

Підготовка студентів до соціальної адаптації школярів із ЦП у змодельованій системі відбувалася під час реалізації розробленого спецкурсу «Соціальна адаптація школярів із ЦП» (п'ятий семестр), а також упродовж шостого семестру на заняттях з професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, спеціальних консультативних семінарах-практикумах (до початку кожної педагогічної практики), самостійній навчальній діяльності, педагогічних практиках.

Зміст спецкурсу, занять з професійно-орієнтованих дисциплін, кожної з двох педагогічних практик реалізовувався поетапно. Підготовчий етап передбачав: розширення вже існуючих первинних професійних інтересів; усвідомлене розуміння необхідності здійснення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем у майбутній професійній діяльності; формування особистісних якостей, знань й умінь організувати заняття фізичними вправами, масові спортивно-оздоровчі заходи; здійснювати аналіз таких занять та вносити необхідні корективи для ефективного вирішення поставлених завдань. Упродовж частково-пошукового етапу розвивали творчі якості студентів, формували варіативне мислення, вміння обирати оптимальні засоби для занять фізичними вправами, що реалізуються в різних формах фізичного виховання. На цьому етапі виокремлювали проблеми, здійснювали пошук шляхів і способів їх розв'язання, а практичну реалізацію визначеного забезпечували під час наступного, творчого етапу, а саме підвищували ініціативність і самостійність студентів за допомогою творчих завдань-досліджень, що враховували рівень можливостей кожного.

Змодельована система передбачала використання адекватних засобів (фізичної реабілітації, інтернет-ресурси, тестування, мультимедійні презентації) і методів (проблемне навчання, тренінги, проектування професійної діяльності) навчання.

Зміст спецкурсу «Соціальна адаптація школярів із ЦП» передбачав формування знань й умінь, що були пов'язані з таким: характеристикою соціальної адаптації школярів із ЦП, її значенням для результату професійної діяльності фахівців з фізичної реабілітації; заняттями фізичними вправами як поліфункційним засобом соціальної адаптації дітей із ЦП. Водночас, змістом спецкурсу передбачалося розширення фундаментальних знань про особливості дітей із ЦП, засоби і методи забезпечення соціальної адаптації, підходи до їх використання під час занять фізичною культурою, спортивно-оздоровчих заходів, покращення професійно важливих якостей, формування творчого підходу до професійної діяльності під час вирішення різних за змістом завдань, створення передумов для самовиховання і самовдосконалення.

Змістом предметно-розвивального середовища були професійно-орієнтовані навчальні дисципліни: під час таких занять реалізовували міждисциплінарні зв'язки, але передусім на заняттях з «Адаптивної фізичної культури», «Фізичної реабілітації при множинних порушеннях діяльності систем організму», «Теорії і методики фізичного виховання», «Сучасних оздоровчих

систем», спецкурсу «Теоретико-методичні засади організації оздоровчих занять фізичними вправами різних груп населення».

Спеціальні консультативні семінари-практикуми до початку кожної педагогічної практики були однією з важливих форм організації навчально-виховного процесу майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Відмінність семінарів-досліджень від традиційних семінарських занять полягала в тому, що вирішення одного із поставлених завдань студенти здійснювали в позааудиторний час, тобто самостійно вдома. Реалізація саме такого підходу обумовлювалась значною кількістю запланованих на заняття завдань і малою кількістю відведених на спецкурс «Соціальна адаптація школярів з церебральним паралічем» годин, що значно ускладнювало вирішення завдань курсу тільки в межах аудиторних форм.

Під час педагогічного практикування поглиблювали та закріплювали знання й уміння студентів здійснювати соціальну адаптацію дітей з церебральним паралічем на заняттях фізичною культурою та комплексного вирішення виховних завдань під час інших занять і виховних заходів. Метою реабілітаційного практикування було здійснення якісної практичної підготовки студентів до самостійного і творчого виконання основних професійних функцій помічників фахівця з фізичної реабілітації у відділеннях медичних закладів міста.

Важливу роль у змодельованій системі відводили визначеним педагогічним умовам. Одна з них — націленість студентів на самооцінку результатів вибору засобів фізичного виховання та її зіставлення з експертною оцінкою. Інші педагогічні умови передбачали: спрямування студентів на творчу самореалізацію, що стимулюється об'єктивним оцінюванням результатів навчання; створення на заняттях спецкурсу емоційно-забарвленого освітнього середовища та предметно-розвивального – на наступних етапах підготовки; активне використання сучасних інформаційних засобів під час підготовки до занять із дітьми з церебральним паралічем.

Необхідність першої із зазначених педагогічних умов пов'язували з визначенням студентами рівня своєї готовності до забезпечення соціальної адаптації школярів із ЦП за мотиваційним, змістовим, процесуальним і результативним компонентами. Враховували дані спеціальної літератури, у першу чергу, пов'язані з обробкою отриманих результатів та самооцінкою студентами досягнутих у навчальному процесі результатів, що сприятиме встановленню відповідності навчальних досягнень поставленим цілям.

Реалізацію іншої педагогічної умови (спрямованість студентів на творчу самореалізацію, що стимулювалася об'єктивним оцінюванням їхніх результатів) забезпечували, посилюючи мотиваційну сферу студентів. Зокрема посилення мотивів самореалізації та самоствердження досягалось завдяки стимулювальній функції оцінки, а саме оцінювали у визначених напрямках як поточні досягнення студентів, так і приріст рівня набутих знань та вмінь. Також враховували, що студента спонукає насамперед до внутрішньої роботи над собою особистісно значуща діяльність,

у якій він пізнає себе і навколишній світ, принципи, норми і способи взаємодії з іншими студентами, набуває життєвого досвіду та моральних цінностей.

Створення на заняттях спецкурсу емоційно-забарвленого та предметно-розвивального освітнього середовища під час занять з інших дисциплін передбачало формування в студентів позитивної мотивації до зазначеної діяльності; надання їм ґрунтовних знань про соціальну адаптацію; формування професійних умінь застосовувати набуті знання у навчально-виховній роботі із дітьми з ЦП в реальних умовах навчального закладу. Також передбачалося, що реалізація предметно-розвивального середовища забезпечить оптимізацію набутих студентами впродовж спецкурсу знань й умінь, посилення мотиваційного і процесуального компонентів їхньої готовності до досліджуваного виду професійної діяльності.

Використання сучасних інформаційних засобів передачі, одержання навчальної інформації і під час підготовки до занять, передбачало використання мережі Інтернет, електронних підручників, посібників, персональних портфоліо, локальної мережі, що містила базу даних про сайти з необхідною інформацією.

Педагогічний контроль як компонент змодельованої системи підготовки передбачав мотиваційний, змістовий, процесуальний і результативний компоненти. При цьому, основою мотиваційного компонента було: усвідомлене позитивне і відповідальне ставлення студентів до навчання, стійкий інтерес, установка і потреба творчо використовувати набуті знання для вирішення поставлених завдань. Змістовий компонент спрямований на забезпечення змісту освітнього процесу, що його засвоюють через різні види діяльності, організацію навчання, відповідність методів навчання розвитку школярів із ЦП. Процесуальний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації передбачав спрямованість навчального процесу на формування вмій студентів успішно реалізовувати знання, що склали основу змістового компонента їхньої підготовки до цього виду професійної діяльності.

Для встановлення готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП використано такі критерії: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, продуктивно-коригувальний. Показниками першого критерію є: сформованість стійкого інтересу до здійснення соціальної адаптації дітей із церебральним паралічем; мотивація до інноваційної педагогічної діяльності з вирішення означеного завдання у процесі занять фізичними вправами під час навчання у школі; усвідомлення значущості цього виду діяльності для повноцінного життя й діяльності таких дітей у соціумі. Показниками когнітивно-інформаційного критерію є: знання про соціальну адаптацію дітей із церебральним паралічем; засоби, методи й умови реалізації занять фізичними вправами, а також особливості позитивного впливу інших занять на формування у них соціальної адаптації; знання основ моделювання занять фізичними вправами для вирішення розвивальних, навчальних, оздоровчих завдань або коригувального

змісту; специфіки організації навчальної діяльності в умовах сприяння соціальній адаптації дітей з церебральним паралічем під час перебування у школі. Продуктивно-коригувальний критерій містить такі показники: вміння змодельовати зміст і зреалізувати його як в урочній, так і позаурочних формах занять фізичними вправами; вміння забезпечити взаємозв'язки між заняттями фізичними вправами та іншими заняттями для досягнення більшого ефекту у формуванні соціальної адаптації дітей із ЦП; урахувати здібності, можливості, інтереси і бажання таких дітей для досягнення кожною максимально можливого рівня сформованості соціальної адаптації. Водночас, виокремлено рівні готовності до досліджуваного виду діяльності, а саме високий, середній і початковий.

Експериментальна перевірка ефективності змодельованої системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП засвідчила, що на початку першого етапу формування експерименту сила мотивації до цього виду діяльності у дослідних групах не відрізнялась. Зовсім інший результат одержали наприкінці першого етапу, тобто після вивчення розробленого спецкурсу. Так, за даними використаної методики Елерса, сила мотивації студентів відзначалася такими особливостями: в ЕГ зменшилася кількість студентів із початковим та збільшилась — із середнім і високим рівнями мотивації до соціальної адаптації школярів із ЦП (табл. 1). У КГ із початковим рівнем мотивації було 67,8 % студентів, середньою мотивацією відзначалося 28,2 %, тобто значно більше, ніж у ЕГ; кількість студентів із низькою мотивацією була відповідно 10,7 та 4 %.

Таблиця 1

Стан готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП наприкінці першого етапу формування експерименту, %

Дослідна група	Рівень		
	початковий	середній	високий
КГ (n=25)	67,8	28,2	4,0
ЕГ (n=28)	32,1	57,2	10,7
Статистична відмінність між КГ та ЕГ ($D \pm m_d$)	35,7 ± 9,6 ($p < 0,05$)	29,15 ± 12,0 ($p < 0,05$)	6,71 ± 6,85 ($p > 0,05$)

Примітка. Тут і далі жирним виділено статистично значущі відмінності двох середніх на рівні $p < 0,05$

Одержані дані засвідчили, що запропонований спецкурс сприяє значному поліпшенню показників досліджуваних компонентів готовності, крім процесуального і результативного. У зв'язку з цим увели додатковий чинник, — в ЕГ підготовку здійснювали у предметно-розвивальному навчальному середовищі, тоді як у КГ цей чинник був відсутній. Результати

засвідчили, що протягом другого етапу формувального експерименту в ЕГ: до 21,4 % і 42,9 % відповідно зменшилася кількість студентів із початковим і середнім рівнями мотиваційної готовності до соціальної адаптації школярів із ЦП; до 35,7 % зросла кількість студентів із високим рівнем готовності до зазначеного виду професійної діяльності. У КГ наприкінці експерименту студентів із початковим рівнем означеної готовності було 44,4 %, з високим —15,6 % ($p < 0,05$).

Водночас у ЕГ та КГ виявили практично однаковий стан сформованості змістового компонента, за винятком кількості студентів із початковим рівнем: у ЕГ вона була значно меншою (на 24,3 %; $p < 0,05$), ніж у КГ (табл. 2). Аналогічну розбіжність встановили при вивченні даних щодо сформованості процесуального та результативного компонентів готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП, а результати анкетного опитування після проходження спецкурсу засвідчили необхідність його уведення у навчальний процес: кількість позитивних оцінок на середньому та високому рівнях від студентів ЕГ стосовно цього становила відповідно 53,57 і 71,43 %, інших, за відсутності оцінок на високому рівні, відповідно 15,3 і 8 %.

Таблиця 2

Стан готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП наприкінці другого етапу формувального експерименту, %

Компонент готовності	Рівень	Дослідна група		Відмінність результатів ($t; D \pm m_d$)	Достовірність відмінності ($p; \alpha=0,05$)
		КГ	ЕГ		
Мотиваційний	початковий	44,4	21,4	$23,0 \pm 9,39$	$p < 0,05$
	середній	40,0	42,86	$2,86 \pm 13,55$	$p > 0,05$
	високий	15,6	35,71	$20,11 \pm 11,1$	$p < 0,05$
Змістовий	початковий	60,0	35,71	$24,29 \pm 8,36$	$p < 0,05$
	середній	24,0	39,29	$15,29 \pm 12,55$	$p > 0,05$
	високий	16,0	25,0	$9,0 \pm 10,99$	$p > 0,05$
Процесуальний	початковий	84,7	46,43	$38,27 \pm 12,63$	$p > 0,05$
	середній	16,3	35,71	$19,41 \pm 11,65$	$p > 0,05$
	високий	0	17,86	$17,86 \pm 7,24$	$p < 0,05$
Результативний	початковий	92,0	28,58	$63,42 \pm 11,90$	$p < 0,05$
	середній	8,0	42,86	$34,86 \pm 10,81$	$p < 0,05$
	високий	0	28,57	$28,57 \pm 8,53$	$p < 0,05$

Отже, можна стверджувати, що зміни в рівнях сформованості компонентів готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем забезпечені реалізацією визначених педагогічних умов, а запропонована авторська система, впроваджена в ЕГ, є дієвою і статистично обґрунтованою.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення літературних джерел засвідчує відсутність досліджень, спрямованих на формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП: відсутній зміст, не визначено педагогічних умов такої підготовки, а також критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності студентів здійснювати цей вид професійної діяльності. Відсутність зазначеного унеможлиблює моделювання системи підготовки студентів до соціальної адаптації школярів із ЦП, що не сприяє їх становленню як високопрофесійних фахівців з фізичної реабілітації під час навчання на факультеті фізичного виховання вищого навчального закладу, відтак — забезпеченню життєдіяльності дітей із ЦП як повноцінних учасників процесу, а отже потребує спеціальних досліджень. Водночас аналіз наукової літератури сприяв конкретизації поняття «соціальна адаптація» — процесом приведення до визначених суспільством норм параметрів кожної дитини з ЦП, що характеризують розвиток її моторної функції, фізичних підготовленості й працездатності та досягаються заняттями фізичними вправами у різних формах під час навчання у навчально-реабілітаційному центрі для школярів із церебральним паралічем.

2. Результати аналізу емпіричного досвіду засвідчують усвідомлення чинними фахівцями з фізичної реабілітації важливості й необхідності здійснювати соціальну адаптацію школярів із ЦП під час занять фізичними вправами (95,5 %). Разом із тим, за відсутності високої оцінки таких знань, на початковому рівні ними володіє тільки 51,9 % опитаних, що призводить до епізодичного здійснення такого виду діяльності, причому в більшості випадків недостатньо ефективно. Зі складу студентів не підготовленими за рівнем означених знань й умінь є відповідно 75,4 та 91,5 %. Водночас, 88,9 % викладачів факультетів фізичного виховання позитивно сприймають ідею спрямованої підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем.

3. На основі аналізу наукової літератури визначено компоненти готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП (мотиваційний, змістовий, процесуальний, результативний) та критерії, показники, рівні сформованості готовності до здійснення означеного виду діяльності. Так, одним із критеріїв є мотиваційно-ціннісний, а його показниками — сформованість стійкого інтересу до здійснення соціальної адаптації дітей із ЦП, мотивація до інноваційної педагогічної діяльності з вирішення означеного завдання під час занять фізичними вправами у школі, усвідомлення значущості соціальної адаптації для повноцінного життя й діяльності таких дітей у соціумі; когнітивно-інформаційний (знання про соціальну адаптацію дітей із ЦП; засоби, методи й умови реалізації занять фізичними вправами, особливості позитивного впливу інших занять на формування у них такої адаптації; знання основ моделювання занять фізичними вправами для вирішення розвивальних, навчальних, оздоровчих завдань або

коригувального змісту; специфіки організації навчальної діяльності в умовах сприяння соціальній адаптації дітей з ЦП під час перебування у школі). Показниками продуктивно-коригувального критерію є такі вміння: змодельовати зміст і зреалізувати його як в урочній, так і позаурочних формах занять фізичними вправами; забезпечити взаємозв'язки між цими та іншими заняттями для досягнення більшого ефекту у формуванні соціальної адаптації дітей із ЦП; урахувати здібності, можливості, інтереси і бажання таких дітей для досягнення кожною максимально можливого рівня сформованості соціальної адаптації. Стан готовності до соціальної адаптації школярів з ЦП може відповідати високому, середньому чи початковому рівням.

4. За даними констатувального експерименту та інформацією спеціальної літератури змодельовано систему підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП, що передбачає взаємозв'язок принципів, змісту, форм і педагогічних умов підготовки, а також реалізованого на кожному етапі поетапного контролю і його структурних елементів (компонентів, критеріїв, показників і рівнів готовності до діяльності). Зміст підготовки передбачає: вивчення спецкурсу «Соціальна адаптація школярів із ЦП»; після цього — удосконалення сформованих знань й умінь на заняттях із професійно-орієнтованих дисциплін, використовуючи навчання у предметно-розвивальному середовищі; на початку педагогічних практик — проведення спеціальних консультативних семінарів; проходження передбачених навчальним планом педагогічних практик; розроблення кожним студентом пакету наочно-інформаційного забезпечення занять школярів із ЦП. Водночас, кожен із зазначених складників системи містить адекватні засоби, методи та реалізується у визначених формах (лекції, семінари, практичні, семінари-дослідження, самостійні й індивідуальні навчально-дослідні завдання).

5. еалізація змісту розробленого спецкурсу сприяла покращенню мотиваційного і змістового компонентів готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до використання одержаних знань й умінь у професійній діяльності, але відсутності зміни процесуального і результативного компонентів. Усувається цей недолік створенням на заняттях із професійно-орієнтованих дисциплін предметно-розвивального середовища та проведенням спеціальних консультативних семінарів-практикумів до початку педагогічних практик, що підтверджується такими даними: на 28,6 % збільшилася кількість студентів з високою мотиваційною, на 14,3 і 17,9 % — відповідно з високою і середньою змістовою; 21,4 % — високою та на 28,6 % — середньою процесуальною готовністю використовувати заняття фізичними вправами для соціальної адаптації школярів із ЦП, у тому числі реалізуючи міждисциплінарні зв'язки під час занять і виховних заходів.

6. фективність запропонованої системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів із ЦП значною мірою залежить від реалізації обґрунтованих педагогічних умов: створення на заняттях розробленого спецкурсу емоційно-забарвленого освітнього середовища і предметно-розвивального — на наступних етапах підготовки; націленість

студентів на самооцінку результату вибору засобів фізичного виховання та її зіставлення з експертною; спрямованість на творчу самореалізацію, що стимулюється об'єктивним оцінюванням результатів навчання.

7. провадження у навчальний процес студентів змодельованої системи (ЕГ) забезпечило значно кращу готовність до здійснення соціальної адаптації школярів із ЦП, аніж системи, що не містить використаного чинника (КГ). Підтверджують це такі дані: мотиваційний компонент — у ЕГ на 20,1 % більше, ніж у КГ, студентів із високим рівнем готовності, водночас на 23 % менше студентів із початковим рівнем; змістовий компонент — у ЕГ на 24,3 % менше, ніж у КГ, студентів із початковим, на 15,3 і 9 % більше відповідно із середнім і високим рівнями готовності; процесуальний компонент — у ЕГ на 38,3 % менше, ніж у КГ, студентів із початковим, але на 19,4 і 17,9 % більше з достатнім і високим рівнями готовності, тоді як у КГ останнім не відзначається жоден студент. Результативний компонент у 92 % студентів КГ знаходиться на початковому рівні, високий — відсутній, тоді як у ЕГ кількість студентів із середнім і високим рівнями готовності відповідно на 34,9 і 28,6 % більше, ніж у перших.

Проведене дослідження не вирішує всіх проблем щодо підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації дітей із ЦП під час навчання у спеціальному (загальноосвітньому) навчальному закладі. Подальші дослідження необхідно спрямувати на переосмислення підходів до формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації здійснювати професійну діяльність; удосконалення змісту підготовки у напрямі формування практичних умінь і навичок, пов'язаних із соціальною адаптацією школярів із ЦП, враховуючи і використовуючи зарубіжний досвід.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Якобчук С. В. Психофізичний стан дітей з церебральним паралічем та їх соціальна адаптація як педагогічна проблема / С. В. Якобчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць Волинського нац. університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2012. – Вип. 5. – С. 78–82.

2. Якобчук С.В. Мотивы и интересы детей как составляющая технологии управления их двигательной активностью и содержания подготовки специалистов по здоровью человека / С. В. Якобчук // Stiinta Culturii Fizice. – Chisinau : Editura USEFS, 2014. – N. 18/2 – P. 89–99.

3. Yakobchuk S. V. Status of the future specialist's readiness of physical rehabilitation to ensure the social adaptation of pupils with cerebral palsy in professional activities / S. V. Yakobchuk // Journal of Health Sciences, 2014. – Vol. 4 (14). – P. 149-156. – Режим доступу до сайту : <http://journal.rsw.edu.pl/index.php/JHS/article/view/2014%3B4%2814%29%3A149-156>.

4. Шульце С. В. Система підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до забезпечення соціальної адаптації школярів із церебральним паралічем / С. . Шульце // Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. – Луцьк : Східноєвропейський нац. університет імені Лесі Українки, 2014. – Вип. 16. – С. 33–38.

5. Шульце С. В. Ефективність системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем / С.В. Шульце // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2015. – № 2. – С. 148–152.

6. Шульце С. В. Зміст і форми підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до забезпечення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем / С. В. Шульце // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2015. – Вип. 19 (2-2015). – С. 234–240.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Яковчук С.В. Організаційно-методичні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до управління руховою діяльністю дітей з обмеженими функціями / С. В. Яковчук // Збірник наукових праць за матеріалами V наукової конференції молодих вчених Кам'янець-Подільського нац. університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. – Вип. 5. – С. 78-83.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

8. Яковчук С.В. Фізичне виховання у соціальній адаптації дітей з церебральним паралічем / С. В. Яковчук, Г. А. Єдинак, В. В. Хорхоль // Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 1. – С. 350–359.

9. Яковчук С. В. Соціальна адаптація дітей шкільного віку з церебральним паралічем як соціальна проблема / С. В. Яковчук, Г. А. Єдинак // Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 1. – С. 219–229.

10. Яковчук С. В. Динаміка морфо-функціональних показників учнів 15-17 років з церебральним паралічем та однолітків без порушень розвитку / С. В. Яковчук // Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Вип. 3. – С. 231–235.

11. Яковчук С. В. Педагогічне управління психофізичним станом дітей з церебральним паралічем у процесі фізичного виховання як складової їх соціальної адаптації / С. В. Яковчук // Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини : вісник КПНУ імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Вип. 5. – С. 319–325.

АНОТАЦІЇ

Шульце С. В. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти. — Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2016.

У дисертації досліджено проблему підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, які навчаються на факультетах фізичної культури зі спеціальності «Фізична реабілітація» до забезпечення соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем. Розроблена, обґрунтована й експериментально апробована система підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до зазначеної діяльності містить мету, завдання, зміст підготовки, принципи, форми, педагогічні контроль і умови їх ефективної реалізації, що здійснюються поетапно для досягнення мети. Обґрунтовано критерії і показники для визначення рівнів готовності студентів як результату їхньої підготовки до зазначеного виду професійної діяльності. Визначено й експериментально перевірено, що розроблені педагогічні умови сприяють значному покращенню всіх компонентів готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до соціальної адаптації школярів з церебральним паралічем.

Ключові слова: фахівці з фізичної реабілітації; система підготовки; соціальна адаптація; школярі з церебральним паралічем; готовність до забезпечення соціальної адаптації; компоненти, критерії, показники, рівні готовності; предметно-розвивальне середовище.

Шульце С. В. Подготовка будущих специалистов по физической реабилитации к социальной адаптации школьников с церебральным параличом. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. — Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2016.

В диссертации исследована проблема подготовки будущих специалистов по физической реабилитации, которые учатся на факультетах физической культуры по специальности «Физическая реабилитация» к обеспечению социальной адаптации школьников с церебральным параличом. Разработана, обоснована и экспериментально апробирована система подготовки будущих специалистов по физической реабилитации к указанной деятельности содержит цели, задачи, содержание подготовки, принципы, методы, формы, педагогические контроль и условия их эффективной реализации, что осуществляются поэтапно для достижения цели. Обоснованы критерии и показатели для определения уровней готовности студентов как результата их

подготовки к указанному виду профессиональной деятельности. Установлено и экспериментально проверено, что разработанные педагогические условия способствуют значительному улучшению всех компонентов готовности будущих специалистов по физической реабилитации в социальной адаптации школьников с церебральным параличом.

Ключевые слова: специалисты по физической реабилитации; система подготовки; социальная адаптация; школьники с церебральным параличом; готовность к обеспечению социальной адаптации; компоненты, критерии, показатели, уровни готовности; предметно-развивающая среда.

Schulze S. V. The training of future specialists in physical rehabilitation to social adaptation of pupils with cerebral palsy. – Manuscript.

The thesis is dedicated to the problem of training of future physical rehabilitation specialists from the faculties of physical training, specialty "Physical rehabilitation" to ensure social adaptation of pupils with cerebral palsy. The developed, proved and experimentally tested system of training of future physical rehabilitation specialists to such an activity includes goals, objectives, content preparation, principles, forms, educational supervision and conditions of their effective implementation, carried out in stages to an end. The criteria and indicators for determining the level of readiness of students as a result of their preparation for this type of profession are proved. It is determined and experimentally verified that developed pedagogical conditions contribute to a significant improvement of all components of future physical rehabilitation specialists to social adaptation of pupils with cerebral palsy.

Based on the analysis of scientific literature, components of future physical rehabilitation specialists to social adaptation of pupils with cerebral palsy (motivational, semantic, procedural, effective) and criteria, indicators, stages of readiness to implement this definite activity are defined in the thesis. Thus, one of the criteria is motivational and valuable, and its indicators - formation of steady interest in the implementation of social adaptation of children with cerebral palsy, motivation for innovative educational activities to address its appointed task during physical exercises at school, awareness of the importance of social adaptation for healthy living and activity of these children in society; cognitive and informative (knowledge of social adaptation of children with cerebral palsy; means, methods and conditions for implementation of physical exercises, peculiarities of positive impact of other activities on forming their adaptation, knowledge of basis of modeling of exercises to address the developmental, educational, health problems or adjusted content, specificity of training activities in terms of promoting social adaptation of children with cerebral palsy being at school). Indicators of productive and adjusted criterion are the following skills: to model content and realize it as a time limit and extracurricular forms of exercising; to ensure the relationships between these and other activities to achieve greater effect in forming social adaptation of children with cerebral palsy; to take into account abilities, capabilities, interests and desires

of every child to achieve the maximum possible level of formation of social adaptation. State of readiness for social adaptation of pupils with cerebral palsy can meet high, middle or base lines.

The system of training of future physical rehabilitation specialists to social adaptation of pupils with cerebral palsy, which predicts interconnection of principles, content, forms and pedagogical conditions of preparation and implemented control at each stage and its structural elements (components, criteria, indicators and stages of readiness) is modeled according to the results of this experiment and information of special literature. The content of training includes: study course "Social adaptation of pupils with cerebral palsy"; then - improving the existing knowledge and skills in the classroom with professionally-oriented courses using learning in subject's developmental environment; early pedagogical practices – conducting special consultative workshops; passing the curriculum teaching practices; working out by each student a packet of visual and informative support for classes with pupils with cerebral palsy. However, each of these components of the system provides adequate means, methods and implemented in certain forms (lectures, seminars, practical workshops, study, separate and individual teaching and research tasks).

The study does not solve all problems concerning training of future physical rehabilitation specialists to social adaptation of children with cerebral palsy during their studying at special school of general education. Further research should be directed to rethink approaches to the formation of readiness of future physical rehabilitation specialists to perform professional activities; to improve training content towards the formation of practical skills related to social adaptation of pupils with cerebral palsy, considering and using foreign experience.

Key words: physical rehabilitation specialists; training system; social adaptation; pupils with cerebral palsy; willingness to provide social adaptation; components, criteria, indicators, stages of readiness; subject's developmental environment.

Підписано до друку 14.12.2016 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 12/16/9-97

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.